

KABARDİN VİLAYETİNDE YAŞAYAN DAĞLILARIN DÜĞÜNÜ

N.F. GRABOVSKİY

Çev. Doç. Dr. TATYANA HAPÇA
ADILHAN APPA

N.F. Grabovskiy, Nalçik şehrinde idari işlerle ilgili memurluk yapmış, 1878 yılında da savcılık işiyle görevlendirilmiştir. 1868 Eylül'ünde bir arkadaşının daveti üzerine Malkarlılar'ın yaşadığı yerlere giderek oraları gezme imkanını bulmuştur. Onu davet eden kişinin Malkarlı olduğunu bilmekle beraber, Grabovskiy yazısında adını belirtmediği için ona evsahipliği yapanın tam olarak kim olduğunu bilemiyoruz. Grabovski, orada bulunduğu sırada bir de düğün görme şansını elde etmiştir. Grabovskiy yazısında, düğünde gördükleri şeyleri ve düğün adetlerini en ince ayrıntısına kadar anlatmaktadır. Bunun yanı sıra evsahipliği yapan kişiye, kendisinin orada bulunduğu tarihten yüz yıl öncesinde uygulanan Karaçay-Malkar düğün adetlerini de anlattırarak yazısında yer vermiştir. Grabovskiy, yazısında zaman zaman Karaçay-Malkarlılar'ı küçümseyen ifadeler kullanmaktadır. Ancak eski Karaçay-Malkar düğünleri hakkında bir fikir edinmemiz ve bugünkü Karaçay-Malkar düğünleriyle karşılaştırılması açısından Grabovskiy'in bu yazısı çok önemli belgedir.

Kafkasya Dağlıları'ndan bir dostum, beni köyüne davet etmişti. Bu daveti kabul ederek ona bir süre misafir oldum. Oradan ayrılma zamanım geldiği sırada, bir düğüne çağrıldık. Beni misafir eden ev sahibim, düğüne kalmam için çok ısrar etti. Dağlılar'da düğünlerin nasıl yapıldığı hakkında hiçbir fikrim yoktu. İlginç bir deneyim olacağını düşünerek bir süre daha orada kalmaya karar verdim.

Köyde düğün için hazırlık yapılıyordu. Herkes bir telaş içerisindeydi. Erkek tarafı buradan, yani Malkar'dan kız tarafı da Karaçay'dan idi. Her iki taraf da top-

lumun üst tabakasından, Biy (Prens) sülalesindendi. Bir zaman sonra herkesi çok sevindiren bir haber geldi. Kız tarafınının gelmesini bekleyen gözcüler, gelinin getirildiğini müjdelediler. Yolda çok sayıda misafirin dans ederek gelmekte olduğunu ve iki üç saat sonra köye gireceklerini bildirdiler. Gençler atlarına binmek için hazırlanıyor, kadınlar da gelinin gelmekte olduğundan birbirlerini haberdar etmek için evden eve girip çıkıyorlar, yaşlılar da her hangi bir eksikten dolayı misafirlere karşı ayıplanmama kaygısıyla bütün hazırlıkların tamamlanıp tamamlanmadığını kontrol edi-

yorlardı. Çocuklar ise, sevinçle gelin geliyor diye bağıırarak koşuşturuyorlar, gelinin köye girişini daha iyi görebilmek için evlerin damlarına çıkıyorlardı. Bir süre sonra herkes yavaş yavaş köyün meydanına doluşmaya başladı. Bunların adetlerine göre, gelini karşılamak için toplananların sayısı ne kadar çok olursa, geline verilen değer miktarı da o kadar çok oluyormuş. O gün oraya gelini karşılamak için toplananların sayısı ise çok fazlaydı. Toplananların bir kısmı, köyün biraz ötesinde akan derenin yanına doğru ilerlemeye başladı. Daha önceden burada bir yer belirlenmiş ve gelin burada

karşılansak teslim alınacakmış. Yanlarında da iki öküze bağlanmış bir araba vardı. Araba küçük bir evi andırıyordu. Arabanın başı İran halılarıyla kaplanmıştı. Herhalde, gelin karşılandıktan sonra bu arabaya bindirilecekti. Kısa bir zaman sonra uzaktan atlılar görünmeye başladı.

Çocuklar sevinçle çığlıklar atarak önlerine atıldılar. Kız tarafı köye doğru yaklaşıyordu, gelinin gelmesine az bir zaman kalmıştı. Gelen atlılar karşılaşma yerine bir hayli yaklaşmıştı. Arkalarında da atlara yüklenmiş halde; sandıklar, türlü türlü halılar, yastıklar, erkek tarafına verilmek üzere çeşitli hediyeler, gelinin çeyizi vs. vardı. Bu grup, esas kafilden daha önde yürüyerek hem gelinin eşyalarını getirmiş oluyorlar, hem de kız tarafının gelmekte olduğu haberini vermiş oluyorlardı. Gerçekten de biraz yüksekçe bir yere çıkılıp bakıldığında, esas kafilenin ilk gelen atlı gruba göre bir hayli geriden geldiği görülmekteydi. Uzakta olsalar da şarkıya benzeyen uğultuları buradan duyuluyordu. Sonradan öğrendiğime göre onlar, "Orayda" yani gelin getirilirken söylenen bir şarkıyı söylüyorlarmış. Nihayet ilk grup karşılaşma yerine geldi. Orada bulunanlarla selamlaştılar. En öndeki atlının elinde açık kırmızı renginde bir bayrak vardı. Bayrağın kenarında da iki tane yün eldiven asılı duruyordu. Bunlar iki insanın hayatlarının birleşmesini simgeliyormuş. Bu ilk gelen grup meğerse kız tarafından değil de; erkek tarafındanmış. Hem de damadın en yakın arkadaşlarıymış. Gelini ve kız tarafından gelecek misafirleri sağ salim getirmekle görevliymişler. Geriden gelen kafile de karşılaşma yerine hemen hemen yaklaşmıştı.

Kafilenin tam ortasında bir atın üzerine oturmuş halde gelinin siuleti görülmüyordu. Kafile yaklaştıkça gelin daha iyi seçilmeye başladı. Gelinin oturduğu atta bir de erkek vardı. Gelin, bu erkeğin önünde yan oturmuş durumdaydı. Buradakilerin söylediğine göre gelin ile aynı atta oturan erkek, gelinin ya kardeşi ya da en yakın akrabalarından biri olurmuş. Gelinin üstü başı örtülerle kaplanmıştı. Atın üzerinde erkeklerin kullandığı türden bir eğer vardı. Bunu vurgulamamın nedeni burada kadınlar için de kullanılan ayrı bir at eğeri varmış. Eğerin üzerinde de büyük bir yastık vardı. Gelin de bu yastığa oturmuş durumdaydı.

Damadın arkadaşlarıyla birlikte köyün gençleri oradan ayrılarak köye doğru ilerlemeye başladılar. Artık esas kafile de hemen hemen karşılaşma yerine gelmişti. Orada bulunan erkekler arka tarafa çekilerek ön safları kadınlara bıraktılar. Gelinin attan indirilerek arabaya bindirilişi sırasında orada erkeklerin bulunmaması gerekiyormuş. Bu yüzden kadınlar toplananların en önüne gelerek gelini karşıladılar. Gelini karşılayan kadınlar herhalde bu köyün en soylu kadınlarıydılar. Çünkü elbiseleri ve takıları diğerlerine göre çok güzel ve gösterişliydi. Bunları gelin yürürken, ayaklarına gümüşten yapılmış terliğe benzer kalın bir şeyler giydirildi. Bunları gelin yürürken, ayakların toprağa temas etmeden yürümesini sağlamak için giydiriyorlarmış. Bu da geline verilen değeri simgeliyormuş. Gelin arabası ağır ağır hareket etmeye başladı. Biraz ötede duran damadın arkadaşları tekrar geline refakat etmek için arabanın yanına geldiler. Herkes yeniden

Orayda şarkısını söylemeye başladı. Gençler atlarıyla gelin arabasını çevresinde gezinerek bağrışıyorlardı. başlarındaki kalpaklarını havaya savuruyorlar, sevinç gösterileri yapıyorlardı. Daha sonra ne olduğunu anlayamadan orada bir kargaşalık oldu, damadın arkadaşları bir adamı kovalamaya başladılar. Ben de ne olduğunu öğrenmek için atımı kamçılıdım ve onların peşinden gittim. Kaçan atlı atından inerek evin bahçesine girdi. Bahçede ev sahipleri de vardı. Adam onlara bir şeyler söyledi ve hepsi aceleyle eve girdiler. Bu arada adamın arkasından koşanlar da eve yetişmişlerdi. Onlar da hızla atlarından inerek evin kapısına koşular. Ancak evin içine giremediler. herhalde kapı içeriden sürgülenmişti. Bu onların pek hoşlarına gitmemişti. Eve girmek için uğraştılar ama bu mümkün olmadı. Kovalamacı durmuştu ancak bağrışmalar devam ediyordu. Artık ben de oraya yetişmiştim. Ev sahibim de oradaydı. Ona bu kovalamacının nedenini sordum. Kalabalığın içinden bir adam, damadın arkadaşlarının elinde bulunan düğün bayrağını kapmış. Bu yüzden büyük kavgaların çıktığı oluyormuş. Bu arada gelin arabası köye girmişti. Damadın arkadaşları adamın peşini bıraktılar ve tekrar gelin arabasının yanına gittiler. Gelin arabası ve kalabalık, damat evine gelmişlerdi. Herkes evin bahçesine girmek için çalışıyordu. Evin bahçesi ise küçük olduğundan herkesin buraya sığması mümkün görünmüyordu. Herhalde gelinin damat evine getirildiğini bildirmek için olacak, silahlar patlamaya başladı. Herkes gelini görebilmek için neredeyse birbirini çığniyordu. Bende olup biteni görebilmek için bahçeye gir-

meye çalıştım ama bu mümkün olmadı. Çünkü bahçenin içi adam kaynıyordu. Bahçeye gi remeyeceğimi anladığımda oradan ayrılmak zorunda kaldım..

Akşam olduğunda, düğün evi biraz sakinleşmiş, gürültüler sona ermişti. Ancak çok kalabalıktı. Her yerden misafir gelmiş, ev tıklım tıklım olmuştu. Biz bir odada otuyorduk. Orada yalnız erkekler vardı. Bir süre sonra damadın arkadaşları geldiler. Orada bulunanlar, bayrağı kaptırdıkları için beceriksizliklerini ima ederek onlarla alay ediyor, kahkahalarla gülüyorlardı. Bu sırada dışarıdan müzik sesleri duyulmaya başladı. Ev sahibim yanıma gelerek düğün şenliklerinin başladığını söyledi. Hep beraber bahçeye çıktık. Bahçe adamla dolmuştu. Bahçenin ortasında boş bir alan bırakılmıştı. Alanın kenarında çam kütüklerinden yakılmış büyük bir ateş vardı ki bu ateş bahçenin tamamını aydınlatıyordu. Alanın bir kenarında, gençler hilal biçiminde toplanmıştı. Ellerini birbirine vurarak müziğe tempo tutmaya çalışıyorlardı. Buna "hars" diyorlar. Biz de onların yanına gittik. Adamlardan biri "sıbizgi" dedikleri ince uzun, ağaçtan yapılmış bir tür kaval çalıyordu. Sesi öyle tiz çıkıyordu ki adeta kulaklarımı tırmalıyordu. Bu sestem çok rahatsız oldum. Alanın ortasında bir erkek ile bir kız ağır hareketlerle dans ediyordu. Beni ve ev sahibimi, dans edenleri rahatça seyredebileceğimiz bir yere götürdüler. Burada üzeri minderlerle kaplı bir divana oturduk. Alanın diğer tarafında da kızlar duruyordu. Kızların giysileri ilgimi çekmişti. Türlü türlü renklerden, uzun gömlekler giymişlerdi. Altlarında ise şal-

varları vardı. Şalvarlarının paça kısımları ayaklarına bağlanmıştı. Göğüslerinde gümüşten düğmeler, bellerinde ise yine gümüşten yapılmış kalın kemerler vardı. Bunların giysileriyle diğer kızların giysileri arasında çok büyük bir fark vardı. Bu durumun zenginlik ve yoksulluk ile ilgili olup olmadığını, yanımda oturan ev sahibime sordum. O da beni onaylayarak, esas nedeninin zengin ve yoksul ayrımından ileri geldiğini söyledi ancak, bununla beraber onların giysilerinden toplumun hangi tabakasından oldukları anlaşılıyormuş. Bunlarda çok zengin olan biri, eğer soylu bir aileden gelmiyorsa onun güzel giysiler giymesi mümkün olmuyormuş.

Düğün iyice hareketlenmeye başlamıştı. Meydandakilerin kimisi silahlarını patlatıyor, kimisi de tuhaf naralar atıyordu. Değişik bir dans başlamıştı. Kızlar ve erkekler el ele tutuşarak dans ediyordu. Buna "Abezek" dansı diyorlar. Erkeklerin hilal biçiminde toplandığı yerde, elinde uzun ve büyük sopasıyla "Begevul" adını verdikleri bir adam dolaşıyordu. Bu adam orada düğünü yönetiyormuş. Kimin dans edeceğine o karar veriyormuş. Elindeki sopayla oradaki gençlerin ayaklarına vurarak belirlenen yerden öne doğru çıkmalarını engelliyordu. Gençler de bağırıyorlar, ona birtakım şakalar yapıyorlardı. Bu Begevul denilen adamlar girişken, biraz da yüzüstü olan kişilerden seçiliyormuş. Dans etmek isteyen erkekler önce Begevul ile görüşüyorlardı. Begevul, dans etmek isteyen kişiden belirli bir para istiyordu. Eğer parası poksa bunun yerine değeri olan başka bir şey alıyordu. Yani karşılığında para veya başka bir şey verilmeden dans edi-

lemiyordu. Begevul bununla da kalmıyor, yalnızca dans edenlerden değil, dans etmeyen veya dans etmesini bilmeyenlerden de para alıyordu. Örneğin meydanda dans eden kızlardan birisi, dans etmesini bilmeyen erkeğin sevdiği ya da hoşlandığı bir kıza ve bunu da Begevul, herhangi birinden parayı aldıktan sonra, düğünü seyreden kalabalığın önüne gelerek kimin ne kadar para verdiğini sesli bir biçimde bağırarak herkese duyuruyordu. Bu yüzden dans etmek isteyen gençler, kendilerini sesli bir biçimde bağırarak herkese duyuruyordu. Bu yüzden dans etmek isteyen gençler kendilerini seyrede yaşlılar tarafından ayıplanmamak için mümkün olduğu kadar fazla para vermeye çalışıyorlardı. Sonradan öğrendiğime göre Begevul, topladığı bu paraları düğün bittikten sonra müzisyenlere veriyormuş. Bize yakın oturan yaşlıca adamlar vardı. Onlar da kendi aralarında bir şeyler anlatıyor, kahkahalarla gülüyorlardı. Müziğin sesinden ve oradakilerin bağırışmalarından onların ne konuştuğunu anlayamıyorduk. Bir adam elinde ağaçtan yapılmış büyük bir tasla bizim oturduğumuz yere geldi. Tasın içinde "sıra" denilen bir tür içki varmış. Ben de ev sahibim de sırayla tası alıp içtik. Orada bulunan herkes de içiyordu. Zaman bir hayli geç olmuştu. Oradakilerin hallerinden çok memnun olduğu görülmüyordu ama benim için aynı şeyi söylemek pek mümkün değildi. böyle, Dağlılar'ın düğünlerine pek alışık olmadığım için benim pek hoşuma gitmemişti. Üstelik gürültüden başım da ağrıyordu. Ev sahibim de bir dağlı olmasına rağmen o da halinden pek memnunmuş gibi görünmüyordu. Ben misafir olduğum için bana söylemiyordu ancak onun

da artık düğünden sıkıldığı ve eve gitmek istediği anlaşılıyordu. En sonunda dayanamadım ve ona eve gitmek istediğimi söyledim. O da memnuniyetle karşıladı ve gece geç saatlerde düğün evinden ayrıldık. Eve geldiğimizde hemen yatmadık ve ev sahibimle sohbet etmeye başladık. Ona burada yaşayan Dağlılar'ın evlilik ve düğün adetlerini sordum. O da bana bildiklerini anlatmaya başladı...

Erkek tarafı önce, isteyecekleri kız hakkında geniş bir araştırma yapmış. Erkek tarafı eğer soylu bir aile ise, kız tarafının da en az kendileri kadar soylu bir aileden gelmelerine dikkat ederlermiş. Bundan başka zengin olmaları, nüfuzlarının geniş olması gibi özellikler aramış. Bir de bunlarda akrabalık kurumu çok önemlidir. İslam dinine göre akrabalar arasında evlilik meşru ise de bunlarda böyle bir şey kesinlikle olmaz. Yani akraba olanların birbirleriyle evlenmesi kesinlikle yasaktır. Buna çok dikkat ederler. Kız ve kızın ailesinde aranan özellikler bulunuyorsa erkek, tarafı isteyecekleri kızı kendilerine gelin olarak uygun görüyorlarsa kız istemeye karar verirler. Erkeğin annesi veya babası kız istemeye gitmez, bu ayıp sayılır. En yakın akrabalarından oluşturulan bir grup bu iş için görevlendirilir. Buna "Keleş" (elçi, görücü) denir. Görücüler kız istemek için kız tarafına giderler. Konu hemen açılmaz, yani kız hemen istenilmez. Bu yavaş yavaş hissettirilerek söylenir. Kız isteme konusu açıklığa kavuştuktan sonra, kız tarafının büyükleri bir karara

varmak için toplanırlar. Onlar da aynen erkek tarafının yaptığı gibi, erkek tarafının ailesini sorup soruştururlar. Kızlarına talip olan ailenin kendileri için uygun olup olmadığına bakarlar. Daha sonra kızlarını verip vermeyecekleri konusunda hep birlikte bir sonuca varırlar ve alınan kararı görüçülere bildirirler. Eğer olumlu cevap verilmişse daha sonraki aşamada kızın fikri sorulacaktır. Bunun için kız ile görüçüler, kızın "atalığının"¹ evinde buluşup görüşürler. Görüçüler kıza, oğullarıyla evlenmek isteyip istemediğini üç kere sorarlardı. Kız da kendi kararını onlara bildirirdi. Kızın da onayı alındıktan sonra artık nikah işine başlanırdı. İmam geldikten sonra, evlenecek olan kız ve erkeğin vekilleri gelirler imamın karşısına otururlardı. İmam iki vekilin de sağ ellerinin başparmaklarını birbirine kenetleyerek birtakım dualar okur ve nikah işini yapmış olurdu. Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta; aileler kızlarını verirken onların da fikrini alırlardı ancak, ailenin kararı her şeyden önce gelirdi. Eğer aile kızını vermeyi uygun görmüşse, kızın da olumlu cevap vermekten başka seçeneği yoktu. Yani kıza danışılma işi aslında formaliteden öteye gitmiyordu. Töre de bunu buyuruyordu. Hangi konuda olursa olsun daima büyüklerin verdiği kararlar dikkate alınırdı. Bu yüzden kızlar herhangi bir gence aşık olmaktan veya onu sevmekten korkarlardı. Çünkü ileride onunla evlenip evlenemeyeceği meçhuldü. Büyüklerini dinlemeyip sevdiği gençle kaçarak evlenen kızlar olu-

yordu ancak, bu kızlar aileleri tarafından reddedilerek evlatlıktan siliniyor ve ölünceye kadar birbirleriyle görüşmüyorlardı. Bunun yanı sıra toplumdan da dışlanıyorlardı. Nitekim böyle bir işe kalkışma cesaretini gösteren kızların sayısı az idi. Zaten adetlere göre soylu kızların dışarıda dolaşması pek mümkün değildi. Çoğunlukla evde otururlardı. Bu yüzden erkeklerle tanışıp konuşmaları düğünler haricinde mümkün değildi. Bu anlatılan adetler dağlıların en soylu tabakasında (biyelerde) çok sıkı biçimde uygulanırdı. Avamda ise bu adetlere bağlılık çok sıkı değildi. Yani avamdan olan kızlar istedikleri gibi dolaşırlar, erkeklerle konuşup tanışırlar sevdikleriyle veya kendi istedikleriyle evlenirlerdi. Sırası gelmişken erkekler hakkında da birkaç şey söylemek gerekir; soylu tabakadan olan erkekler de bu konuda özgür değildiler. Onların da hangi kıza evleneceklerini aile büyükleri belirliyordu. Onların, kendi sevdiği kızlarla evlenmesi şöyle dursun, çoğu zaman evlenecekleri kızı önceden, ya birkaç kez görüyorlar ya da hiç görmüyorlardı. Yine de bu tür adetlerin uygulanması kızlara oranla erkeklerde daha yumuşaktı. Örneğin, soylu bir kızın avamdan bir erkekle evlenmesi mümkün olmazken, soylu bir erkek ailesi onaylamasa bile avamdan bir kıza evlenebiliyordu. Örneğin, bir beyin oğlu köle bir kıza evlenirse, o kıza hem özgürlüğünü hemde soyadını vermiş oluyordu. Ancak bu da nadiren gerçekleşen bir durumdur.

¹ Atalık: Karaçay - Malkar Türklerinde eskiden, soylu aileler özellikle de beyler, çocuklarını küçük yaşlardan itibaren yetiştirmeleri için uygun gördükleri bir aileye verirlenirdi. Bu aile de çocuğa kendi çocuğundan bile daha iyi bakmakla yükümlü olurdu. Çocuk büyüünceye kadar bu ailenin yanında kalırdı. böylece bu ailenin babası da o çocuğun atalığı (manevi babası) olmuş olurdu.

Nikah yapıldığı zaman "Kalin'in" (başlık) üçte biri verilmesi gerekmektedir. nikahtan belirli bir zaman geçtikten sonra kalan başlığın yarısı verilir, geri kalan son üçte biri de gelin getirildikten sonra verilir. Ancak başlığın ne zaman ve ne kadar verileceği konusunda kesin bir kural yoktu. Taraflar, nikah yapılmadan önce bu konuda kendi aralarında anlaşılardı. Beyler, başlık olarak 700-1000 gümüş ruble verirler, diğerleri ise 300 gümüş rubleden fazla veremezlerdi. "Orusbiy" ailesi ise, 1500 gümüş ruble dahi verebilmekteydiler. Çünkü onlar, bu Dağlılar'ın en köklü beyleri ve en zengin ailesiydiler. Bunların haricinde erkek tarafı, kız tarafına bir at ve iki öküz vermek zorundaydı. Nikahı kıyan imama da bir at verilir, eğer erkek tarafı yoksul ise sadece 10 ruble verilir. Evlenen kimse (damat) eğer prens ailesinden ise, köy halkı düğün evine her aile başına bir büyük baş hayvan vermek zorundaydı.

Gelinin getirilmesinden birkaç gün önce müstakbel damat ve arkadaşları, en güzel elbiselerini de giyerek gelinin olduğu köye, kendi akrabalarından birine ya da bir tanıdığına evine giderler. Onların geleceğinden kız tarafının da haberi vardır. Bu yüzden onlar da hazırlıklarını yaparlar. Erkek tarafından gelen misafirlerin şerefine ziyafet verilir, şölen yapılır. Yani, gelin getirildikten sonra erkek tarafında yapılan tüm şenliklerin hemen hepsi kız tarafında da yapılır. Gece geç saatlere kadar dans-

lar, eğlenceler sürer. Ertesi gün de hazırlıklar yapıldıktan sonra gelini erkek tarafına götürmek üzere yola çıkılır. Yola çıkılmadan önce erkek tarafından gelen misafirlere sıra ikram edilir. Kız tarafından gençler, damadın arkadaşlarına birtakım muziplikler, şakalar yaparlar. Onların elbiselerini, kamalarını, vs. üzerlerinde ne var na yoksa alırlar. Aslında gelin getirileceği zamanda damadın orada bulunmaması gerekir. Gelin getirmek için gidenlerin arasında eğer damat da varsa, hiç kimseye görünmemesi gerekir. Gelin getirilirken de kafilenin için de bulunmaz ve karanlık çöktükten sonra köye girer. Kendi akrabalarından getirilirken de kafilenin için de bulunmaz ve karanlık çöktükten sonra köye girer. Kendi akrabalarından birinin evinde durur ve zamanı gelinceye kadar buradan hiç çıkmaz. Damadın saklandığı bu eve "boluş üy"² denir. Artık gelin geldikten sonra, erkek tarafında düğün şenlikleri başlar. Düğün şenlikleri bir hafta sürer. Eğer düğün beylerin düğünü ise, on beş gün veya daha fazla sürer.

Gelinin getirildiği günün ilk gecesinde damat gizlice gelinin yanına gider. Damadın yanında arkadaşlarından birisi bulunur. ikisi birlikte gelinin bulunduğu odaya girerler. Gelin oturuyorsa, ayağa kalkar ve yatağın köşesinde bekler. Gelinin başı halen örtülüdür. Damat yatağa oturur. Damadın arkadaş damadın çizmelerini çıkarır ve böylelikle onun görevi sona erer. Gelin ile damad yalnız bırakarak oradan

ayrılır. Damat, gelinin belindeki korseye benzeyen kuşağın düğümlerini çözmeye başlar. Bu onun için çok zor bir iştir. Çünkü kuşağın düğümleri çok küçük ve oldukça fazladır. Eskiden Karaçay-Malkarlılar, kızlarının ince belli olmaları için küçük yaşlardan itibaren bu kuşağı kızların bellerine takarlarmış. Çoğunlukla damatlar, o gece düğümleri tek tek çözmekten usanarak kamalarıyla kuşağı bir çırpıda kesip atarlarmış. Damadın arkadaşları o gece düğünde içip sarhoş olurlar, sonra da damat ile gelinin olduğu evi bulurlar, onlara türlü türlü şakalar, muziplikler yaparlar. Örneğin, evin penceresinden veya bacasından kedi, köpek, tavuk gibi hayvanları sokarak yeni evlileri korkutmaya çalışırlar. Kısacası, damadın arkadaşlarının amacı, yeni evlilerin "ilk gece"lerini burunlarından getirmektir.

Düğün şenlikleri bittikten sonra damat evi; ilk gün erkekleri, ikinci gün kadınları davet ederek onlara ziyafet verir. Kadınlar bu davete giderlerken düğün evine koyun, tavuk, sıra, boza,³ gibi hediyeler götürürler. Kadınlara verilen bu ziyafet gününe "av algan kün" (gelinin duvağının açıldığı gün) denir. Adetlere göre bu günde beylerin hanımları (Biyçeler) bulunmazlar. O gün gelinin duvağı açılır. Damadın en yakın arkadaşlarından biri ipekle sarmalanmış bir çubukla gelinin duvağını açar ve gelin için iyi dileklerini sunar. Gelinin duvağını açan adam, bu olaydan sonra, yeni

² Atalık: Karaçay - Malkar Türklerinde eskiden, soylu aileler özellikle de beyler, çocuklarını küçük yaşlardan itibaren yetiştirmeleri için uygun gördükleri bir aileye verilerdi. Bu aile de çocuğa kendi çocuğundan bile daha iyi bakmakla yükümlü olurdu. Çocuk büyüyünceye kadar bu ailenin yanında kalırdı. böylece bu ailenin babası da o çocuğun atalığı (manevi babası) olmuş olurdu.

³ Boza : Karaçay - Malkarlılarda hafif alkollü bir tür içkidir, Anadolu'daki bozadan çok farklıdır.

evlilerin atalıkları (manevi babaları) olur. Daha sonra gelinin çeyizine ve kız tarafından erkek tarafına gönderilen hediyelere bakılır. Kız tarafı hediye olarak en az; damada, damadın anne ve babasına, damadın erkek ve kız kardeşlerine, atalığına ve analığına; baştan ayak giyinecekleri şekilde elbiseler göndermek zorundadır.

Damat bir ay veya daha fazla bir zaman boluş üy'de kalır. Bu zaman süresinde orada onun için çeşitli eğlenceler düzenlenir. Boluş üy'den ayrılma zamanı geldiğinde, son defa olarak damat için büyük bir şölen düzenlenir ve herkes orada davet edilir. Daha sonra damat kendi evi evine gider. Daha sonraları damat, boluş üy'ün bu yardımlarını unutmaz ve onlara at, koyun gibi çeşitli hediyeler gönderir. Bunlardan daha önemlisi, damat (bey ise) nüfuzunu onların yararına kullanır ve onları himaye eder.

Damat, boluş üy'den ayrılarak kendi evine geldikten sonra, bu sefer gelin kendi babasının evine gider ve iki yıl orada kalır. Burada kaldığı sürece kendi akrabalarına ziyafetler verir. Gelinin akrabaları da ona türlü türlü hediyeler verir. Bu hediyeler gelinin gerçek çeyizini oluşturur. Gelin, iki yıl dolduktan sonra tekrar kocasının yanına gider. Gelin, koca evine giderken yanında da; bir (Digiza" (dadi), bir "Karavaş" (kadın köle), bir de "Cemhagaza" (Kazak: erkek köle) gider. Onlar gelinin yanında 1-3 yıl kalırlar. Gelinin her türlü işlerine onlar bakarlar. Zaman dolduğunda geri dönerler. Digiza, gelinin yanında kaldığı zaman süresince gelini her türlü şeyi öğ-

retir, ev hanımlığı konusunda onu yetiştirir. Digiza ile gelin arkadaş gibidirler. Digiza, gelinin bir akrabası veya analığıdır. Karavaş ile Cemhagaza ise, gelinin her türlü ayak işlerini yaparlar. Digiza, geri döndüğünde köy halkına büyük bir ziyafet verir. Bozalar, sıralar içilir, bütün halde öküzler pişirilir (buna "uç" denir). Digiza verdiği bu ziyafetten erkek tarafından da "ülüş" (pay) gönderir. Ziyafete gelen misafirler de Digiza'ya çeşitli hediyeler verirler; Damat, 10 - 30 adet büyükbaş hayvan, 100 - 200 adet küçükbaş hayvan, değerli elbiseler ve takılar verir. Diğer beyler, birer at verir, kalan misafirler de birer inek verirler. Cemhagaza'nın dönme zamanı geldiğinde, damat ona bir at, bir at eğeri, silahlar ve elbiseler hediye eder. Anlatılan bütün bu düğün adetleri, toplumun yüksek tabakasına mensup ailelerde uygulanmaktadır. Avamda ise bu adetlerin birçoğu görülmez. Bundan bir buçuk yıl önce Dağlılar'daki feodal düzen kaldırdı, köleler azat edildi. Bu durum Dağlılar'ın yaşamında çok şeyi kökten etkilediği gibi düğün ve düğün adetlerinin de birtakım değişikliklere uğramasına yol açtı. Örneğin feodal düzen kalkmadan önce, beyler evlendiği zaman halkın zorunlu olarak hediye vermesi gerekirken, artık bu zorunlu olmaktan çıkmıştır. Beylerine saygı duyanlar halen bu hediyeleri vermektedirler. Ancak kişi istemiyorsa bunu yapmamakta özgürdür. Feodal düzenin ortadan kalkmasından sonraki durum en çok beylerin rahatını kaçırdığı için onların bu durumdan pek hoşnut olmadığı görülmektedir.

Dağlılarda kadın, erkeğin sağ kolu gibidir. Kocasına kadınlık yapar, çocuk doğurur, çalışarak ev geçiminde kocasına yardım eder. Bunlarda şeriat gereği birden fazla kadınla evlenmek serbest olsa da töreler gereği yasaktır. Bu yüzden birden fazla kadınla evlenen erkek azdır. Aslında benim düşünceme göre, bunların birden çok kadınla evlenmeme nedeni kadınlara değer verdiklerinden değil de; birden çok başlık parası verebilecek kadar zengin olmadıkları içindir. Yoksa bu ilkel insanların kadına değer verecek kadar gelişmiş zihniyetleri olduğuna ihtimal vermiyorum.

Eşler arasında boşanma oranı çok azdır. Boşanma olursa kız tarafına verilen başlık ve hediyeler geri alınamaz. Ancak boşanmayı talep eden kadın ise kız tarafı, başlığı ve verilen bütün hediyeleri geri vermek zorundadır. Eğer ortada çocuklar varsa, onlar babalarında kalır. Başlık parası verildikten sonra düğün bitmeden önce damat ölürse, kız tarafı aldığı başlığın yarısını geri iade eder.

17 Eylül 1868, Nalçık

Not : Çarlık Rusyası döneminde Karaçay-Malkar halkı Ruslar tarafından "Gorskiy" (Dağlı) adıyla tanınırdı. Komşuları olan Kabardeyler de onlara "dağlı" anlamına gelen "Kuşa" adını verirdiler. Karaçay-Malkar halkı da kendisini "TAVLU" (Dağlı) adıyla tanımlardı. Bu bakımdan Rus kaynaklarında yazar, seyyah ve araştırmacılar Karaçay-Malkar halkı için "Dağlı" adını kullanmışlardır.